

ВИКЛАДАННЯ МОВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ. ДОСВІД. ПОШУКИ

Збірник наукових праць

Випуск 10

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ УКРАИНЫ
ХАРЬКОВСКИЙ
НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени В.Н.КАРАЗИНА
ЦЕНТР МЕЖДУНАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

**ПРЕПОДАВАНИЕ ЯЗЫКОВ В ВУЗЕ
НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ**

МЕЖПРЕДМЕТНЫЕ СВЯЗИ

НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ. ОПЫТ. ПОИСКИ

Сборник научных трудов

Выпуск 10

**Харьков
КОНСТАНТА
2006**

ЛІТЕРАТУРА

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Словарь методических терминов (теоретическая практика преподавания языков). – СПб: Златоуст, 1999. – 453 с.
2. Васильева А.Н. Художественная речь: Курс лекций по стилистике. – М.: Рус. яз., 1983. – 230 с.
3. Виноградов В.В. Язык художественной прозы. – М.: Наука, 1980.
4. Клиникова З.И. Психологические особенности обучения чужеземному языку. – М.: Рус. яз., 1973. – 284 с.
5. Кулибина Н.В. Зачем, что и как читать на уроке: (Методическое пособие для преподавателей). – СПб: Златоуст, 2001. – 256 с.
6. Мамонтова А.С. Язык и культура: сопоставительный аспект изучения. – Флинта, 2000. – 129 с.
7. Новиков Л.А. Лингвистическое толкование художественного текста. – М.: Рус. яз., 1979. – 310 с.
8. Пассов Е.И. Иноязычная культура как содержание иноязычного обучения // Мир русского слова. – 2001. – № 3. – С. 79-86.

ДОВІЛЬНЕ ТА НЕДОВІЛЬНЕ ЗАПАМ'ЯТУВАННЯ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

Кобзар О.І., Лещенкова Н.О. (Харків)

У запропонованій роботі обговорюються важливі проблеми психології запам'ятовування. Зокрема, розглядається співвідношення довільного та недовільного запам'ятовування під час навчання англійської мови. Подано практичні рекомендації щодо використання методів, що сприяють недовільному запам'ятовуванню навчального матеріалу.

Ключові слова: довільне запам'ятовування, недовільне запам'ятовування.

В даній роботі обговорюються важливі проблеми психології запам'ятовування. В частності, розсматривається співвідношення довільного та недовільного запам'ятовування при навчанні англійської мови. Подано практичні рекомендації по використанню методів, що сприяють недовільному запам'ятовуванню навчального матеріалу.

Ключевые слова: произвольное запоминание, произвольное запоминание.

In the present article the important problems of the psychology of memory are discussed. In particular, the correlation of voluntary and involuntary memory in teaching English is considered. Some practical recommendations concerning the use of the methods promoting the involuntary remembering of the material studied.

Key words: voluntary memory, involuntary memory.

Актуальна вимога сучасності до вищих навчальних закладів – виховання висококваліфікованих фахівців, які володіють не лише тонкощами своєї професії, але й іноземною мовою як інструментом для постійного удосконалення своєї професійної майстерності.

І завдання викладачів під час навчання іноземних мов – обрати найбільш ефективні прийоми та методи, що сприяють швидкому та тривалому засвоєнню знань. При цьому викладач повинен брати до уваги усі досягнення в царині психології пам'яті.

Нашою метою не є широке дослідження всіх проблем, пов'язаних з психологією запам'ятовування. Ми ставимо перед собою більш вузьку мету – частково з'ясувати лише деякі питання, що мають велике значення під час навчання іноземної мови. Ми торкаємося проблеми залежності запам'ятовування від мнемічної спрямованості діяльності, розглядаючи проблему довільного та недовільного запам'ятовування та їх взаємозв'язку. Наше завдання – не лише встановити оптимальне співвідношення довільного та недовільного запам'ятовування у навчальному процесі, але й розглянути деякі прийоми та методи, спрямовані на недовільне запам'ятовування навчального матеріалу.

Розглядаючи ці питання, ми спираємося на результати досліджень, здійснених видатними фахівцями в царині психології та педагогіки англійської мови студентів немовних факультетів.

Питання про значення внеску психології у підвищення ефективності методів навчання постало природно. Дійсно, психологічна навчання має значний вплив на систему освіти. Для ефективного розв'язання основних проблем навчання необхідні теорії, які розглядають, як знання представлені в пам'яті та як із цих структур знання вилучається необхідна інформація, як до цих структур додається нова інформація, а також яким чином ця система здійснює розширення структур знань через процеси саморозвитку [1:490].

Найважливішу роль у запам'ятовуванні відіграють, безперечно, волевільні якості людини. Цілеспрямоване запам'ятовування має яскраво виражений волевільний характер. Гарна пам'ять великою мірою залежить від бажання запам'ятати, від наполегливості, від уміння переборювати труднощі, що виникають у процесі запам'ятовування. Невадкі в запам'ятовуванні часто зумовлені недостатнім розвитком саме цих якостей особистості та є нерідко показником не поганої пам'яті, а слабкої волі людини [10:15].

Виключно великий вплив на запам'ятовування мають особливості розумової діяльності тих, хто запам'ятовує. Усвідомлення зауважан-

ня – одна з найважливіших умов його успішності. Тому вміння швидко та правильно усвідомити матеріал відіграє в запам'ятовуванні особливо важливу роль [10:16].

Одним з основних принципів ефективності сприйняття на заняттях є обов'язкове поєднання сприйняття з розумінням. Розвивати ці процеси в часі неприпустимо, оскільки в іншому випадку сприйняття втрачає одну з своїх головних властивостей – усвідомлення [11:56].

З того факту, що володіння мовою характеризується невідомими інтуїтивним використанням фонетичних, лексичних та граматичних засобів мови, зовсім не випливає, що й сам процес засвоєння цих засобів повинен бути обов'язково інтуїтивним. Таким буває засвоєння мови лише в умовах та під впливом іншомовного оточення та життєвої необхідності користуватися цією мовою. Але в умовах навчальної закладу відбувається організоване та цілеспрямоване навчання іноземної мови, яке відбувається на основі дидактичного принципу усвідомлення [2:9]. І питання про реалізацію принципу усвідомлення навчання іноземної мови повинно зараз ставитися та вирішуватися лише з боку свідомого надбання студентами теоретичних мовних знань, але й з боку свідомого надбання ними практичних мовних навичок [2:8]. Найбільш раціонально відпрацьовувати зразки, перше, на основі надбання відповідних теоретичних знань та, подальше, в умовах тренування студентів у безпосередньому спілкуванні, прагнучи автоматизації мовних зразків раніш надбання теоретичних знань та їх використання в реальному іншомовному спілкуванні. Окремі діяти всупереч психологічним закономірностям та дидактичному принципу усвідомлення [2:16].

Запам'ятовування є мнемічним ефектом психологічних процесів, які завжди відбуваються під час виконання будь-якої діяльності, тому воно не є незалежним від особливостей цієї діяльності, та, навпаки, найбільше ними зумовлюється. Будь-яка діяльність людини характеризується насамперед спрямованістю [10:50]. Ми маємо намір і слідкувати, як впливає на запам'ятовування лише один із видів спрямованості, найбільш притаманний для навчальної діяльності людини – особливу для засвоєння знань у процесі навчання. Ми маємо увазі так звану мнемічну спрямованість, або спрямованість на запам'ятовування. У тих випадках, коли безпосереднім джерелом мнемічної спрямованості є свідомий намір запам'ятати, запам'ятовування особливим видом психічної діяльності – довільним запам'ятовуванням. Звичайно йому протиставляється недовільне запам'ятовування, що відбувається в тих випадках, коли мнемічне завдання не про-

нується, та діяльність, що веде до запам'ятовування, спрямована на досягнення будь-якої іншої мети [10:51].

Відмінність цих видів запам'ятовування цілком правомірна. Але разом із тим було б несправедливо розуміти його як абсолютне протиставлення одного виду запам'ятовування другому [10:51].

Найбільш яскраво виражена мнемічна спрямованість, звичайно, у процесі довільного запам'ятовування. Наявність мнемічної спрямованості має важливе значення насамперед для продуктивності запам'ятовування. Відомо, що довільне запам'ятовування значно ефективніше, ніж недовільне. Намір запам'ятати слід вважати одним із найтоварніших умов успішності запам'ятовування [10:52]. Очевидною є й велика роль, яку відіграє вміння запам'ятовувати, що набувається в результаті досвіду, практики запам'ятовування [10:16]. Прийоми запам'ятовування досить різноманітні: групування, виділення опорних пунктів, план, класифікація, структурування, схематизація, аналогія, перекладання, серійна організація матеріалу, асоціації, повторення та інші [11:63-64]. Від характеру прийомів, якими володіє людина, від вміння користуватися ними, від свідомого ставлення до них значною мірою залежить успіх запам'ятовування [10:16].

Проте недооцінка недовільного запам'ятовування суттєво шкодить і психології пам'яті, і педагогіці [6:4]. Недовільне запам'ятовування є продуктом будь-якої цілеспрямованої діяльності. У людини воно здійснюється у свідомій, вольовій діяльності, пов'язаній із досягненням свідомо поставлених цілей. Але й у цих випадках сам акт запам'ятовування є недовільним, тобто неусвідомленим [6:4].

Вплив активності діяльності на запам'ятовування є безперечним, оскільки активність є основною та найбільш характерною рисою будь-якої діяльності [10:100]. Саме під час діяльності та спілкування формуються шляхи керування пам'яттю [1:21]. І ступінь активності та самостійності розумової діяльності суб'єкта відіграє велику роль у забезпеченні продуктивності запам'ятовування [5:5]. Психологи відзначають перевагу запам'ятовування в тих випадках, коли воно досягається шляхом самостійного розв'язання завдання, порівняно з запам'ятовуванням готового матеріалу [10:101]. Чим більше самостійності викидає людина під час будь-якої діяльності, тим більш сприятливі умови створюються для підвищення продуктивності недовільного запам'ятовування [6:219]. З метою систематичного формування у студентів навичок пізнавальної самостійності та забезпечення умов для недовільного запам'ятовування матеріалу у процесі самостійного здобуття знань доцільно використовувати на заняттях про-

бігемні ситуації. Нами розроблена система проблемних ситуацій поспільно вводяться в навчальний процес при вивченні розділів граматики. Наприклад, у процесі вивчення конст. Complex Object доцільно порівняти використання у складному ку інфінітива та дієприкметника:

I saw him cross the street.

I saw him crossing the street.

Досвід показує, що під час вирішення проблемних завдань, дементів виникає пізнавальний інтерес, який сприяє підвищенню уваги, наочності та недовільного запам'ятовування.

Недовільне запам'ятовування є не нижчою категорією пам'яті таким самим засобом фіксації досвіду, як і довільне запам'ятовування. У певних умовах воно може бути більш продуктивним, ніж довільне запам'ятовування [6:255].

Найважливішою умовою запам'ятовування є основний напрям діяльності та ті мотиви, якими людина керується у своїй діяльності. Найкраще недовільно запам'ятовується те, що виникає як перешкоди до її виконання, безперечно, зумовлює ефективність запам'ятовування [10:90]. Таким чином, ті труднощі, що виникають дементів під час вирішення проблемних завдань, створюють умови тривалого засвоєння не лише самостійно здобутих знань, але і пошуку розв'язання пізнавальних завдань.

Необхідність активності суб'єкта під час першого закарбу інформації впливає з самої природи рефлекторних зв'язків, лежить в основі будь-якого закарбування в пам'яті [6:168]. На психологів, сприйняття та усвідомлення нового матеріалу є одні найвідповідальніших етапів у процесі навчання. Від нього багато лежить у майбутньому, тому що саме тут формується активне, ме ставлення особистості до нового матеріалу, що набуває особистого сенсу для студента, завдяки чому закладається фундамент тривалого засвоєння цього матеріалу [3:161]. Оскільки пізнавальна активність суб'єкта звичайно спрямована на виділення смислового змісту сприяє тривалому збереженню сприйнятої інформації [4:43].

Є й певні відмінності у змісті матеріалу, що запам'ятовується довільно та недовільно. Недовільна пам'ять найбільш пов'язана з цінною та змістовою сферою людського життя [5:5]. Не лише тривало, але й негативно забарвлені емоційні переживання мають вплив на успіх запам'ятовування, вони значно підвищують увагу, зберігаючи в пам'яті все, що пов'язано з сильними

тими, порівняно з тими, що не викликало до себе нікого певного почуття [10:14]. За нашими спостереженнями, потужним засобом впливу на емоції студентів та, отже, ефективним прийомом, що сприяє недовільному запам'ятовуванню, є гумористичні ситуації. Ми рекомендуємо використовувати їх під час навчання різних аспектів англійської мови: фонетики, лексики, граматики, аудіювання. Як засвідчує практика, вдало підібрана гумористична ситуація, що ілюструє навчальний матеріал, запам'ятовується швидше, ніж будь-яке правило. Отже, особливості використання герундія можна розглянути на прикладі ситуації:

What's the difference between a camel and a man?

Er... well, a camel can go on working for a week without drinking, whereas in the case of a man it is the other way round. A man can go on drinking for a week without working [16].

Будь-які гумористичні ситуації викликають інтерес у студентів та сприяють підвищенню мотивації навчання.

Виключно важливе значення для характеристики мнемічної спрямованості мають мотиви запам'ятовування. У цьому відношенні запам'ятовування нічим не відрізняється від будь-якої іншої діяльності, у характеристиці якої мотивам, що спонукають до її виконання, повинно відводитися першорядне місце [10:77-78]. Життя на кожному кроці доводить нам залежність запам'ятовування від мотивів діяльності [6:224]. Підвищення мотивації збільшує тривалість збереження слів пам'яті [4:60]. Таким чином, особливості діяльності в ігровій ситуації зумовлюють більш високі показники запам'ятовування у трій, ніж при навчальному мотиві [6:234]. Ігровий мотив викликає у студентів прагнення досягти найкращих результатів [6:231; 12-15]. У зв'язку з цим слід відзначити доцільність використання ролевих ігор у процесі навчання усного мовлення. Викладачами кафедри англійської мови Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна розроблено чимало ролевих ігор, що поспільно вводяться у навчальний процес залежно від їхньої складності ("My Family", "Meals", "The City I Live In", "University", "My Speciality", "Business Contacts", "Scientific Conference"). Студенти сприймають ролеву гру як суто ігрову діяльність, при цьому її навчальний характер ними не усвідомлюється, що створює на занятті атмосферу вільного, невимушеного спілкування та сприяє недовільному запам'ятовуванню матеріалу. Крім цього, такі ігри, як "My Speciality", "Business Contacts", "Scientific Conference", викликають у студентів професійний інтерес, тому що вони можуть бути корисними в їхній майбутній професійній діяль-